

СОЗОФІТИ ДОЛИНИ Р. ІНГУЛ І ЗАВДАННЯ ЇХ ОХОРОНИ

Д. Винокуров

*Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, Київ 01601, Україна
e-mail: phytosocio@ukr.net*

Наводяться результати дослідження рідкісних видів рослин різних рівнів охорони (регіональний, національний, міжнародний) на території долини р. Інгул. Виявлено, що на законодавчому рівні охороняються 97 видів судинних рослин. До Червоної книги України занесені 45 видів, із них 38 достеменно ростуть на території дослідження, локалітети 7-ми з них є сумнівними. До Червоного списку Кіровоградської області включено 39 видів, Червоного списку Миколаївської області – 18, Бернської конвенції – 5 (із них 1 – сумнівний), Світового Червоного списку (IUCN) – 39, Європейського Червоного списку – 148. Запропоновано включити до Червоного списку Кіровоградської області 13, а до Червоного списку Миколаївської області – 32 рідкісних види.

Ключові слова: созофіти, інвентаризація, охорона, долина р. Інгул.

Постійне зростання антропогенного тиску на навколишнє середовище спричинює витіснення з природних екосистем чутливих видів із вузькою екологічною амплітудою та заміщення їх видами, толерантними до цього чинника, що призводить до збіднення біорізноманіття. Це особливо є актуальним для степової зони України, більша частина території якої розорана, а непорушені ділянки збереглися переважно в непридатних для оранки місцях, якими є, зокрема, долини річок. Середні річки відзначаються особливо високим рівнем збереженості природної рослинності порівняно з великими та малими, що спричинено значною антропогенною трансформацією останніх.

Інгул є середньою річкою, яка розташована в степовій зоні України (Кіровоградська та Миколаївська обл.), лише верхів'ям заходить у лісостепову. Різноманітність екологічних умов спричинює багатство біотопів і, відповідно, їх автотрофного блоку. Зокрема, в долині представлені лісовий (мезофільні, заплавні ліси), чагарниковий (заплавні, байрачні чагарники), водний, болотний, лучний (справжні, остепнені, болотисті, засолені луки), солонцевий і солончаковий, степовий (справжні, лучні, петрофітні – карбонатні й силікатні, псамофітні степи) та хазмофітні типи рослинності.

Найперші відомості про рідкісні види рослин із долини р. Інгул містяться в роботах учених XIX ст. У цей період флору даної території досліджували В.Г. Бессер, Х.Х. Стевен, А.Л. Андржейовський, П. Хрустальов, М.К. Срединський, А. Реман, Е.Е. Ліндеман [41, 42, 44; KW]. Наприкінці XIX – на початку XX ст. детально у флористичному аспекті було досліджене пониззя долини р. Інгул. Тоді тут працювали Й.К. Пачоський, І.З. Рябков, С.К. Федосєєв, О.А. Яната, П.В. Крижевський, А. Дойч, П.А. Опперман [24, 28–31, 35, 38, KW]. Зокрема, автори наводять низку рідкісних видів. Найбільш повно флора долини р. Інгул до теперішнього часу була досліджена М.І. Котовим і В.Г. Танфільєвим, які у своїй роботі [20] наводять 488 видів судинних рослин, у тому числі 12 видів, занесених до Червоної книги України [37]. На сучасному етапі раритетну компоненту флори досліджували О.В. Костильов, І.О. Єремко, Т.Л. Андриєнко, О.І. Прядко, В.М. Мирза-Сіденко, Р.П. Мельник, Б.О. Барановський, Л.І. Крицька, В.В. Новосад, С.М. Воронова, Г.В. Коломі-

єць та ін. [1, 3, 9, 13, 15, 18, 21, 22, 26, 32]. Одними з найдетальніших є праці Л.І. Крицької та В.В. Новосада [21, 22], в яких автори наводять 220 видів судинних рослин. Серед цих рослин значну частину становлять рідкісні та ендемічні. Деякі з них для долини Інгулу наводяться вперше. Оскільки дані щодо поширення рідкісних видів рослин на цій території є розрізненими, розмежованими у часі, застарілими або відсутніми, постає нагальна необхідність здійснити інвентаризацію сучасного стану раритетного фіторізноманіття, яка стала би одним із основних етапів його збереження та відновлення. Проведена оцінка фітораритетів долини р. Інгул може стати основою для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, а також дати поштовх до охорони біорізноманіття на екосистемному рівні, враховуючи ключові території, які відзначаються найбільшою флоросозологічною цінністю, а також екокоридори для обміну генетичного матеріалу [12].

Матеріали та методи

В основу роботи покладені матеріали власних польових досліджень, здійснених у 2009–2013 рр. в долині р. Інгул. Окрім оригінальних досліджень, були проаналізовані літературні джерела, а також матеріали з фондів Національного гербарію України (KW) та гербарію Херсонського державного університету (KHER). Назви видових таксонів наводяться згідно з «Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist» [43]. У тексті прийняті такі скорочення: ЧКУ – Червона книга України [35], ЗКУ – Зелена книга України [16], ЧСКО – Червоний список Кіровоградської обл. [34], ЧСМО – Червоний список Миколаївської обл. [33], ЄЧС – Європейський червоний список [39], СЧС – Міжнародний червоний список (IUCN) [40], БК – Додатки Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування у Європі [4], ПЗФ – природно-заповідний фонд. Знаком «?» позначені види, поширення яких у долині р. Інгул в наш час викликає сумнів, що пов'язано із застарілістю даних або відсутністю повторних знахідок. Також цим символом позначені види, які безпосередньо не виявлені в долині річки, але можуть там рости, оскільки їх вказували для її басейну.

Результати і їхнє обговорення

У результаті досліджень виявлено, що безпосередньо для долини р. Інгул, а також для її балкової системи вказано 45 видів, занесених до ЧКУ. Наявність 7-ми з них на цій території на сьогодні викликає у нас сумнів.

Adonis vernalis L.

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений), ЧСКО, ЧСМО.

Євросибірський лісостеповий вид. У долині р. Інгул трапляється досить часто на степових схилах долини та балок, від витoku до гирла. Наводять багато авторів [2, 6, 9, 13, 20–22, 24].

Adonis wolgensis Stev.

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений), ЧСКО.

Східноєвропейсько-західносібірський вид на південній межі ареалу. На території дослідження представлений досить рідко, в середній течії. Найбільш південний локалітет – в окол. с. Кашперо-Миколаївка (Баштанський р-н, Миколаївська обл.), на правому березі р. Громоклія біля впадіння в р. Інгул. Відмічений також у Регіональному ландшафтному парку (РЛП) «Приінгульський» [3] та на півдні Кіровоградської обл. [13]. Також трапляється на степових схилах долини в окол. сс. Привільне, Новобізулівка, Новогорожене, Улянівка, Софіївка (Миколаївська обл., Баштанський і Новобузький р-ни).

Alyssum savranicum Andrz.

Созологічний статус: ЧКУ (зникаючий).

Південно-західно-причорноморський ендемік. Відомі поодинокі локалітети на піщаних масивах першої надзаплавної тераси на лівому березі в окол. с. Михайло-Ларине [6, 32]. Приурочений до ценозів псамофітно-степової рослинності класу *Festucetea vaginatae* Soó ex Vicherek 1972, що збереглася на першій надзаплавній терасі долини р. Інгул. На стан популяції виду негативно впливає терасування та заліснення схилів, а також рекреація.

***Astragalus dasyanthus* Pall.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Південно-східно-європейський вид. Трапляється спорадично, переважно в середній течії долини р. Інгул [6, 7, 13]. Також є дані з урочища «Злодійська балка» в межах міста Кіровограда, яка належить до системи р. Інгул [2]. Ми виявили локалітети в долині річки та яружно-балкової мережі в окол. с. Зайчівське Жовтневого р-ну Миколаївської обл., а також сс. Губівка, Інженерівка, Наглядівка Компаніївського р-ну, Інгуло-Кам'янка Новгородківського р-ну, Лаврівка Долинського р-ну Кіровоградської обл. Популяції переважно нечисленні, часто перебувають під антропогенним впливом (випасання).

?*Astragalus glaucus* M.Bieb.

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Північно-причорноморський ендемік. Єдина вказівка на поширення цього виду в долині р. Інгул міститься в роботі М.І. Котова та В.Г. Танфільєва [20], проте без зазначення конкретного місця знаходження.

?*Astragalus henningii* (Steven) Klokov

Созологічний статус: ЧКУ (рідкісний).

Причорноморсько-каспійський ендемік. Л.І. Крицька зі співавторами [23] позначили місцезнаходження на карті в середній течії долини р. Інгул. Також є декілька вказівок, які належать не безпосередньо до досліджуваної території, а до басейну річки. Зокрема, Й.К. Пачоський зібрав екземпляр виду в окол. с. Полтавка Новобузького р-ну [5], Г.А. Чорна – в окол. станції Явкіно Баштанського р-ну Миколаївської обл. (KW).

***Astragalus odessanus* Besser**

Созологічний статус: ЧКУ (рідкісний), ЧСМО.

Причорноморсько-азовський ендемік. Поширений на відслоненнях осадових (сарматські вапняки) та кристалічних (граніти і гнейси) порід у складі угруповань класу *Festuco-Brometea*. М.І. Котов вказує вид в окол. с. Горожене Баштанського р-ну Миколаївської обл. (KW). Л.І. Крицька, В.В. Новосад, С.М. Воронова, О.В. Щербакова [22; KW] наводять його для окол. сс. Доброкам'янка, Інгулка, Виноградівка, Христофорівка (Баштанський р-н Миколаївської обл.), Улянівка, Розанівка (Новобузький р-н). Ми підтвердили вищевказані локалітети, а також виявили нові місцезнаходження в окол. сс. Ганнівка та Привільне Баштанського р-ну, на гранітних відслоненнях навпроти с. Розанівка Новобузького р-ну, на степових схилах у балці в окол. с. Тернівка Жовтневого р-ну Миколаївської обл., а також на лівому та правому схилах долини р. Інгул між сс. Тарасівка та Інгуло-Кам'янка Новгородківського та Компаніївського р-нів Кіровоградської обл.

***Astragalus ponticus* Pall.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Причорноморський ендемік. Трапляється дуже рідко в пониззі р. Інгул. Приурочений до степових і лучно-степових угруповань. Низка авторів (П.В. Крижевський, П.О. Оп-перман, О.А. Яната) наводять його для окол. м. Миколаєва (Тернівська балка, півострів Аляуди) [24, KW]. Ми виявили локалітети в балці системи р. Інгул в окол. с. Зайчівське Жовтневого р-ну Миколаївської обл.

***Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Центрально-південно-європейський вид із розірваним ареалом. Спорадично трапляється на степових схилах з відсутнім або незначним пасовищним навантаженням. Існує єдина вказівка про цей вид у системі долини р. Інгул в урочищі «Злодійська балка» в межах міста Кіровограда [2]. Ми виявили місцезнаходження в окол. сс. Доброкам'янка, Новофонтанка, Новобірзулівка, Привільне, Старогорожене (Баштанський р-н, Миколаївська обл.), а також на степових схилах балки Лелеківка в м. Кіровограді та між сс. Інгуло-Кам'янка і Тарасівка (Компаніївський і Новгородківський р-ни Кіровоградської обл.).

***Caragana scythica* (Kom.) Pojark**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Південнопричорноморський ендемік. Поширений спорадично на степових схилах і вапнякових відслоненнях, у нижній течії р. Інгул (Миколаївська обл.). Може виступати домінантом, утворюючи рідкісні угруповання формації *Caraganeta scythicae*, занесені до ЗКУ: *Caraganetum (scythicae) festucosum (valesiacaе)* та *C. stiposum (ucrainicae)*. За флористичною класифікацією входить до складу угруповань союзу *Potentillo arenariae-Linion czerniaevii* Krasova et Smetana, 1999, який діагностує кальцепетрофітні степи, а також союзу *Festucion valesiacaе* Klika 1931 класу *Festuco-Brometea*. Для долини р. Інгул вказували М.І. Котов і В.Г. Танфільєв [20], О.В. Костильов [18], Л.І. Крицька та В.В. Новосад [21, 22] в окол. сс. Привільне, Новогорожене, Виноградівка, між сс. Піски та Христофорівка, Доброкам'янка та Інгулка (Баштанський р-н). Л.І. Крицька також збрала зразки, що зберігаються в гербарії КВ (сс. Христофорівка, Привільне, Новогорожене). Ми виявили місцезнаходження в окол. сс. Тернівка, Зайчівське, Калинівка (Жовтневий р-н), Новопетрівка, Кашперо-Миколаївка, Свобода, Новобірзулівка, Привільне, Старогорожене (Баштанський р-н), Світлицьке, Ганнівка, Розанівка (Новобузький р-н) Миколаївської обл.

***Carex liparicarpos* Gaudin**

Созологічний статус: ЧКУ (зникаючий).

Європейський вид на північно-східній межі ареалу. Існує єдина вказівка на поширення цього виду в долині р. Інгул, в окол. с. Олександрівка (Устинівський р-н, Кіровоградська обл.), яку наводить Т.Л. Андрієнко зі співавторами [15].

***Centaurea margaritacea* Ten.**

Созологічний статус: ЧКУ (зникаючий).

Вузьколокальний нижньоінгульський ендемік. Росте на піщаному масиві першої надзаплавної тераси лівого берега р. Інгул в окол. с. Мішково-Погорілове. Входить до складу угруповань класу *Festucetea vaginatae*. Це місцезнаходження виду вперше навела Г.В. Коломієць [32]. Популяції перебувають у дигресивному стані, оскільки їх оселища засаджені *Pinus pallasiana* D. Don.

***Centaurea margarita-alba* Klokov**

Созологічний статус: ЧКУ (зникаючий).

Вузьколокальний нижньоінгульсько-південнобузький ендемік. У долині р. Інгул росте на піщаному масиві лівого берега в окол. с. Михайло-Ларине [6, 32], в угрупованнях класу *Festucetea vaginatae*. Популяції виду, як і попереднього, перебувають у дигресивному стані, що спричинено руйнуванням природних оселищ і засадженням їх *Pinus pallasiana*.

***Chamaecytisus graniticus* (Rehmann) Rothm.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Нижньобузько-Нижньодніпровський ендемік. Росте спорадично на вапнякових відшаруваннях долини та балок у нижній течії р. Інгул (Миколаївська обл.). О.А. Яната (подає

як *Cytisus leucanthus* W.K.) та П.О. Опперман зібрали екземпляри з вапнякових відслонень балки системи р. Інгул в окол. с. Тернівка (Жовтневий р-н) (KW). Л.І. Крицька та В.В. Новосад [22; KW] вказують вид для окол. с. Доброкам'янка (Баштанський р-н) та Улянівка (Новобузький р-н). Наводиться також у публікації Б.О. Барановського зі співавторами [3], присвяченій характеристиці РЛП «Приінгульський». І.І. Мойсієнко, О.Є. Ходосовцев і М.Ф. Бойко зібрали екземпляр з окол. с. Пересадівка (Жовтневий р-н) (КНЕР). Ми виявили місцезнаходження в окол. сс. Тернівка, Зайчівське, Калинівка, Пересадівка (Жовтневий р-н), Інгулка, Доброкам'янка, Новопетрівка, Кашперо-Миколаївка (Баштанський р-н) [6, 7]. Унаслідок низької конкурентної спроможності виду, його популяції, що зазнають антропогенного впливу (тераування та засадження схилів, надмірний випас), перебувають переважно в дигресивному стані.

? *Crambe tataria* Sebeók

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Східноєвропейсько-західносибірський вид. Існує дві вказівки на трапляння даного виду в долині р. Інгул, датовані ХІХ сторіччям, без зазначення конкретного місця. М.І. Котов і В.Г. Танфільєв [20] зазначають, що екземпляр виду наявний у гербарії Щеглова. А. Реман [44] вказує, що вид поширений по р. Інгул дуже часто. Проте нам виявити вид у долині р. Інгул не вдалося. З огляду на застарілість даних, сучасне його поширення на даній території є сумнівним.

***Crocus reticulatus* Steven ex Adams**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Субсередземноморсько-малоазійський вид на північній межі ареалу. Ростає на степових схилах, а також у заростях чагарників класу *Rhamno-Prunetea* Rivas Goday et Borja Carbone et Tx. 1961. Наводить П.В. Крижевський [24] для околиць м. Миколаєва. У середній течії р. Інгул вказують І.О. Єремко [13] (південь Кіровоградської обл.) та С.М. Воронова [9] (с. Пелагеївка, Новобузький р-н, Миколаївська обл.). Для верхів'їв річки наводять Г.Ф. Аркушина та О.М. Попова [2] в урочищі «Злодійська балка». Ми виявили популяції даного виду в окол. сс. Інгулка, Новофонтанка, Привільне, Старогорожене (Баштанський р-н, Миколаївська обл.), Софіївка, Пелагеївка, Розанівка (Новобузький р-н, Миколаївська обл.).

***Symbochasma borysthena* (Pall. ex Schlecht.) Klokov & Zoz**

Созологічний статус: ЧКУ (рідкісний).

Причорноморський ендемік. Локалітети приурочені до степових схилів із відслоненнями вапнякових порід. У долині р. Інгул трапляється дуже рідко, входить до складу степових угруповань. П.О. Опперман (KW) наводить для околиць м. Миколаєва (вапняковокам'яністи схили Тернівської балки) (Жовтневий р-н). М.І. Котов [19, 20] вказує на локалітет виду між сс. Привільне та Костянтинівка Баштанського р-ну Миколаївської обл. Ми виявили три нові місцезнаходження – балка в окол. с. Зайчівське (Жовтневий р-н, Миколаївська обл.), схили р. Інгул в окол. с. Новофонтанка та балка в окол. с. Кашперо-Миколаївка (Баштанський р-н, Миколаївська обл.).

***Dianthus hypanicus* Andr.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий), СЧС, ЄЧС.

Вузьколокальний південнобузько-інгульський ендемік. У долині р. Інгул спорадично трапляється на гранітних відслоненнях Українського кристалічного щита. Угруповання за участю даного виду належать до класів *Asplenietea trichomanis* (Vr.-Bl. in Meier et Vr.-Bl. 1934) Oberd. 1977 та *Koelerio-Corynephoretea* Kl. in Kl. et Novák 1941. Для долини р. Інгул наводили М.І. Котов і В.Г. Танфільєв [17, 20] в окол. с. Розанівка (Новобузький р-н, Миколаївська обл.), а також в окол. с. Зайчівське (Жовтневий р-н, Миколаївська обл.).

Останнє місцезнаходження, ймовірно, є помилковим, оскільки воно не входить до області Українського кристалічного щита. І.О. Єремко [13; KW] наводить вид у долині Інгулу в окол. с. Верхньоінгульське (Бобринецький р-н, Кіровоградська обл.). Б.О. Барановський зі співавторами [3] вказують його для РЛП «Приінгульський». Т.Л. Андрієнко зі співавторами [15] наводить цей вид в окол. сс. Любовичка та Ганно-Леонтовичево (Устинівський р-н, Кіровоградська обл.). Ми виявили місцезнаходження в окол. сс. Новорозанівка (Новобузький р-н, Миколаївська обл.), Борисівка (Бобринецький р-н), Олександрівка (Устинівський р-н), між сс. Губівка і Тарасівка (Новгородківський і Компаніївський р-ни) Кіровоградської обл.

***Elytrigia stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Причорноморсько-приазовський ендем на західній межі ареалу. Для долини р. Інгул вид наводиться вперше. Виявлені місцезнаходження на степових схилах із вапняковими відслоненнями в окол. с. Кашперо-Миколаївка, між сс. Новобірзулівка та Привільне Баштанського р-ну, а також у балці в окол. с. Зайчівське Жовтневого р-ну Миколаївської обл. Входить до складу угруповань асоціацій *Lino tenuifolii-Jurineetum brachycephalae* Krasova et Smetana 1999 та *Cephalario uralensis-Pimpinellatum titanophyllae* ass. nov. prov., а також є діагностичним видом асоціації *Achilleo pannonicae-Elytrigietum stipifoliae* Krasova et Smetana 1999. Виступачи едифікатором, формує рідкісні угруповання *Elytrigietum (stipifoliae) festucosum (valesiacaе)*, *E. purum*, *E. stiposum (lessingianaе)*, що охороняються відповідно до положень ЗКУ.

***Eremogone cephalotes* (M.Bieb.) Fenzl**

Созологічний статус: ЧКУ (рідкісний).

Південно-західно-причорноморський ендемік. Й.К. Пачоський виявив екземпляр між сс. Ново-Полтавка та Привільне (Баштанський р-н, Миколаївська обл.) [20]. М.І. Котов наводить зразок з окол. с. Михайло-Ларине на лівому березі р. Інгул (KW). Ми виявили два місцезнаходження: в балці поблизу с. Кашперо-Миколаївка (Баштанський р-н), а також у балці в окол. с. Софіївка (Новобузький р-н, Миколаївська обл.), на території РЛП «Приінгульський».

***Fritillaria ruthenica* Wikstr.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Вид на західній межі ареалу. В долині р. Інгул трапляється рідко, у заростях чагарників класу *Rhamno-Prunetea*. Наводиться для РЛП «Приінгульський» [3], заказника державного значення «Монастирище» [1, 15], а також в окол. с. Ганно-Леонтовичево (Устинівський р-н Кіровоградської обл.) [13, 1995]. Ми також виявили місцезнаходження в окол. сс. Коларівка, Калинівка (Жовтневий р-н), Розанівка (Новобузький р-н) Миколаївської обл., а також між сс. Тарасівка й Інгуло-Кам'янка (Новгородківський р-н Кіровоградської обл.).

***Genista scythica* Pacz.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Північно-причорноморсько-кримський ендемічний вид. Поширений у пониззі долини р. Інгул [6, 7, 20–22, 26, 29, 35, KW] на відслоненнях сарматських вапняків у складі рослинності союзу *Potentillo arenariae-Linion czerniaevii*. Може виступати домінантом з проєктивним покриттям до 40%, утворюючи рідкісні угруповання формації *Genisteta scythicae*, що охороняються згідно з ЗКУ: (*Genistetum (scythicae) pimpinellosum (titanophilae)*, *G. thymosum (dimorphi)*, *G. jurineosum (brachycephalae)*). Відмічені місцезнаходження виду на схилах долини р. Інгул у межах міста Миколаєва, а також в окол. сс. Зайчівське, Воскресенське, Калинівка, Пересадівка Жовтневого р-ну, Інгулка, Доброкам'янка, Кашперо-Миколаївка, Новобірзулівка, Привільне Баштанського р-ну, Ганнівка, Улянівка, Софіївка Новобузького р-ну Миколаївської обл.

? *Glycyrrhiza glabra* L.

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений), ЧСМО.

Древньосередземноморський вид на північній межі ареалу. Для долини р. Інгул існує єдина вказівка О.В. Костильова [18] в околицях с. Привільне Баштанського р-ну Миколаївської обл. Пізніше дослідники, зокрема ми, цей локалітет не підтвердили. Імовірно, на даній території вид зник, оскільки екотопи, в яких він міг рости (засолені степи класу *Festuco-Puccinellietea* Soó ex Vicherek 1973 на заплавної терасі долини р. Інгул), незворотно трансформовані внаслідок оранки.

***Goniolimon graminifolium* (Aiton) Boiss.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Північно-причорноморський ендемік. В долині р. Інгул виявлені місцезнаходження в пониззі річки, на піщаних виходах першої надзаплавної тераси [20, 32]. Ми підтвердили місцезнаходження виду в окол. с. Михайло-Ларине Жовтневого р-ну Миколаївської обл., в угрупованнях псамофітно-степової рослинності класу *Festucetea vaginatae*. Популяції виду потребують відновлення природного стану екотопів, в яких він росте, порушених унаслідок лісової меліорації.

***Gymnospermium odessanum* (DC.) Takht.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Реліктовий вид на північній межі ареалу. Росте в чагарникових і лісових (байрачні ліси) ценозах класу *Rhamno-Prunetea*. Для долини р. Інгул наводили: для середньої течії О. Браунер (окол. с. Пелагеївка, Новобузький р-н, Миколаївська обл.) [20], для заказника «Монастирище» (Устинівський р-н, Кіровоградська обл.) – колектив авторів [1, 6, 15], Л.І. Крицька навела зразок з окол. с. Улянівка Новобузького р-ну Миколаївської обл. (KW). Вищевказані локалітети ми також підтвердили. Багато авторів (Й.К. Пачоський, С.К. Федосєєв, О.А. Яната, А. Дойч, П.А. Опперман) вид подавали для пониззя долини р. Інгул в околицях м. Миколаїв (сс. Зайчівське та Тернівка Жовтневого р-ну) на початку ХХ ст. [29, 35; KW], проте пізніших підтверджень поширення виду в нижній течії річки немає.

***Iris pontica* Zapal.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Диз'юнктивний вид на північній межі ареалу. І.О. Єремко [13] наводить у середній течії долини р. Інгул у південній частині Кіровоградської обл., а також Т.Л. Андрієнко зі співавторами для ландшафтного заказника «Інгульські крутосхили» (Устинівський р-н, Кіровоградська обл.) [15]. У верхів'ях вказують для урочища «Злодійська балка» в межах м. Кіровограда, яке розташоване в системі р. Інгул [2]. Ми виявили невеликі популяції в Кіровоградській обл.: між сс. Губівка й Інгуло-Кам'янка Компаніївського та Новгородківського р-ну, Борисівка Бобринецького р-ну, Ганно-Леонтовичеве, Олександрівка Устинівського р-ну [6].

? *Moehringia hypanica* Grynj & Klokov

Созологічний статус: ЧКУ (рідкісний), БК, СЧС, ЄЧС.

Вузьколокальний південно-бузький ендемік. Існує єдина вказівка про знахідки виду в долині р. Інгул для РЛП «Приінгульський» [3]. До теперішнього часу вважалося, що вид росте лише в долині рр. Південний Буг і Мертвовод [37]. Оскільки інших підтверджень цього локалітету на досліджуваній території не виявлено, а також відсутні гербарні зразки, ми вважаємо його наведення сумнівним для долини р. Інгул.

***Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Диз'юнктивний вид на північній межі ареалу. В долині р. Інгул наводять Л.І. Крицька і В.В. Новосад [21] в окол. с. Привільне та між сс. Піски та Христофорівка Баштанського

р-ну Миколаївської обл., а також С.М. Воронова, О.Ф. Щербакова, Л.І. Крицька – в окол. с. Пелагеївка Новобузького р-ну Миколаївської обл. [9, KW].

***Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Центральноевропейський вид на південній межі ареалу. Досить часто поширений у долині р. Інгул на відслоненнях кристалічних порід у Кіровоградській та північній частині Миколаївської обл. [1, 3, 6, 9 (як *Pulsatilla bohemica* (Skalický) Tzvelev), 13, 15, 41, 44].

***Salvinia natans* (L.) All.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Реліктовий (третинний) вид. Рідко представлений переважно в нижній течії долини р. Інгул [6, 8, 11]. Є едифікатором у рідкісних асоціаціях, включених до ЗКУ: *Salvinietum (natantis) ceratophyllosum (demersi)*, *S. lemnosum (minoris)*, *S. spirodelosum (polyrrhizae)*.

***Scutellaria verna* Besser**

Созологічний статус: ЧКУ (рідкісний).

Дністровсько-Північнопричорноморський ендемік. У долині р. Інгул трапляється рідко на відслоненнях сарматських вапняків у пониззі річки, в угрупованнях союзу *Potentillo arenariae-Linion czerniaevii*. У XIX ст. наводив В.Г. Бессер (KW), А.Л. Андржейовський та П. Хрустальов [42]. Для околиць с. Привільного Баштанського р-ну Миколаївської обл. вказували Л.І. Крицька та В.В. Новосад [21]. Ми виявили місцезнаходження виду в окол. сс. Привільне, Світлицьке (Баштанський р-н), Майорівка (Новобузький р-н) Миколаївської обл.

***Stipa asperella* Klokov & Ossychnjuk**

Созологічний статус: ЧКУ (недостатньо відомий).

Причорноморсько-Приазовський ендемік. Дуже рідко трапляється в пониззі річки на виходах вапняків. Л.І. Крицька та В.В. Новосад [22] вказують між сс. Доброкам'янка та Інгулка на правому березі долини р. Інгул (Баштанський р-н, Миколаївська обл.). Ми також виявили нове місцезнаходження в окол. с. Зайчівське (Жовтневий р-н, Миколаївська обл.) в балці системи р. Інгул [6].

***Stipa borysthenica* Klokov ex Prokudin**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Рідкісний центральноевропейсько-сибірський вид. Досить мало поширений у пониззі р. Інгул на виходах першої надзаплавної тераси в окол. с. Михайло-Ларине [6, 32].

***Stipa capillata* L.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Центральноевропейсько-східноєвропейський степовий вид. Досить часто поширений на непорушених та слабо трансформованих степових ділянках. Для долини р. Інгул наводять багато авторів [1–3, 6, 7, 9, 13, 15, 18, 20–22, 26, 30]. Формує рідкісні угруповання, що охороняються згідно з ЗКУ: *Stipetum (capillatae) botriochloosum (ischaemi)*, *S. festucosum (valesiacaе)*, *S. purum*, *S. caraganosum (fruticis)*, *S. stiposum (lessingianaе)*, *S. potentillosum (arenariae)*.

***Stipa dasyphylla* (Czern. ex Lindem.) Trautv.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Центральноевропейсько-Західносибірський вид на північній межі поширення. Для долини р. Інгул ми наводимо вперше. Виявлено два місцезнаходження: в окол. с. Інженерівка (Компаніївський р-н, Кіровоградська обл.) та навпроти с. Розанівка (Новобузький р-н, Миколаївська обл., Устинівський р-н, Кіровоградська обл.). Вид росте в лучно-степових ценозах, нерідко виступаючи як едифікатор, утворюючи рідкісні угруповання *Stipetum (dasyphyllae) festucosum (valesiacaе)*, *S. stiposum (capillatae)*, *S. stiposum (tirsae)*.

***Stipa graniticola* Klokov**

Созологічний статус: ЧКУ (недостатньо відомий).

Причорноморсько-приазовський ендемік. Для долини р. Інгул ми наводимо вперше, проте, імовірно, деякі автори вказували його як *S. pennata* L. [1, 9, 13, 15]. Трапляється спорадично на виходах кристалічних порід від с. Тарасівка Новгородківського р-ну Кіровоградської обл. на півночі до с. Новорозанівка Новобузького р-ну Миколаївської обл. на півдні. Утворює рідкісні асоціації, що охороняються згідно з ЗКУ: *Stipetum (graniticolae) poosum (bulbosae)* та *S. festucosum (valesiacaе)*.

***Stipa lessingiana* Trin. & Rupr.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Центрально-Євразійський вид. На території дослідження трапляється спорадично на найменш порушених степових ділянках переважно в нижній, рідше – в середній течії долини р. Інгул. Наводять багато авторів [1–3, 6, 7, 9, 21, 22, 18, 30, 44]. Формує рідкісні асоціації *Stipetum (lessingianaе) festucosum (valesiacaе)*, *S. pimpinellosum (titanophilae)*, *S. stiposum (capillataе)*, *S. caraganoso (fruticis)–festucosum (valesiacaе)*, *S. salviosum (nutantis)*.

***Stipa pennata* L.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Євразійський лучно-степовий вид. Наводять деякі автори [1, 9, 13, 15]. Проте, на нашу думку, за цей вид було прийнято *Stipa graniticola*, який більш поширений у долині річки, особливо на гранітних відслоненнях, і відзначається морфологічною подібністю до *S. pennata*. Останній є виключно лучно-степовим і в долині р. Інгул ми виявили два його локалітети – в балці системи р. Інгул в окол. с. Лаврівка Долинського р-ну Кіровоградської обл. та на схилах у гирлі р. Стовпова, що впадає в р. Інгул, навпроти с. Розанівка Новобузького р-ну Кіровоградської обл. Виступаючи в ролі домінанта, утворює рідкісні угруповання *Stipetum (pennataе) chamaecytisosum (austriaci)*, *S. festucosum (valesiacaе)*, *S. purum*.

***Stipa pulcherrima* K.Koch**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Євразійський степовий вид. У долині р. Інгул трапляється досить рідко, переважно в нижній, рідше – в середній течії, на виходах кам'янистих порід. Л.І. Крицька та В.В. Новосад знайшли вид в окол. сс. Привільне, Новогорожене, Доброкам'янка Баштанського р-ну Миколаївської обл. [21, 22] (як *Stipa grafiiana* Steven). Окрім вищезазначених, ми виявили локалітети в окол. сс. Зайчівське (Жовтневий р-н, Миколаївська обл.), а також Седнівка (Устинівський р-н), Інгуло-Кам'янка (Компаніївський та Новгородківський р-ни) Кіровоградської обл. [6, 7]. Формує рідкісні угруповання *Stipetum (pulcherrimae) festucosum (valesiacaе)* та *S. galatellosum (villosae)*, що охороняються згідно з положеннями ЗКУ.

***Stipa tirsae* Steven**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Центральноевропейсько-Західносибірський лучно-степовий вид. Для долини р. Інгул наведений Л.І. Крицькою (KW) в окол. с. Софіївка Новобузького р-ну Миколаївської обл. Нами також виявлені локалітети навпроти с. Розанівка (цього ж району, а також в Устинівському р-ні Кіровоградської обл.) у гирловій області р. Стовпова, а також у балковій мережі долини р. Інгул. Бере участь у формуванні рідкісних асоціацій, занесених до ЗКУ: *Stipetum (tirsae) festucosum (valesiacaе)*, *S. purum* та *S. elytrigosum (intermediae)*.

***Stipa ucrainica* P.Smirn.**

Созологічний статус: ЧКУ (неоцінений).

Причорноморський ендем. На території дослідження трапляється в нижній течії [9, 18, 21, 22]. Автори наводять місцезнаходження в окол. сс. Привільне, Піски, Новгоро-

жене, Виноградівка (Баштанський р-н), Пелагеївка (Новобузький р-н) Миколаївської обл. Також ми виявили вид в окол. сс. Зайчівське (Жовтневий р-н), Новопетрівка, Кашперо-Миколаївка, Новобірзулівка (Баштанський р-н), Софіївка (Новобузький р-н) Миколаївської обл. [6, 7]. Утворює рідкісні ценози, що охороняються згідно з ЗКУ: *Stipetum (ucrainicae) festucosum (valesiacaе)* та *S. galatellosum (villosae)*.

? *Tulipa biflora* Pall.

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Рідкісний вид на західній межі ареалу. Існує єдина застаріла вказівка про вид у долині р. Інгул – між сс. Ганнівка та Чернишівка (зараз ліквідоване) Новобузького р-ну Миколаївської обл., яку наводить А. Реман [44] (як *Tulipa sylvestris* L. var. *biflora* Led.). Пізніших місцезнаходжень цього виду не виявлено, тому він, імовірно, зник із цієї території.

***Tulipa gesneriana* L.**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Рідкісний вид на північно-західній межі ареалу. Для пониззя р. Інгул вказував Й.К. Пачоський [29] (як *Tulipa gesneriana* L. var. *acutiflora*). Ми виявили нові місцезнаходження в окол. сс. Привільне та Новогорожене Баштанського р-ну Миколаївської обл.

***Tulipa hypanica* Klokov & Zoz**

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Північнопричорноморський ендем. В долині р. Інгул досить поширений і трапляється в середній та нижній течії, від с. Губівка Новгородківського р-ну Кіровоградської обл. на півночі до околиць м. Миколаєва – на півдні [1, 6, 7, 9, 13, 15, 21, 22].

? *Tulipa quercetorum* Klokov & Zoz

Созологічний статус: ЧКУ (вразливий).

Ендемічний причорноморсько-приазовський вид на західній межі ареалу. Існує єдина вказівка про вид у межах міста Кіровограда, в урочищі «Злодійська балка» [2], що належить до системи р. Інгул. Безпосередньо в долині річки даний вид не виявлено.

При аналізі приналежності видів долини р. Інгул до регіональних созологічних списків виявлено, що до ЧСКО занесені 39 видів, до ЧСМО – 18 (див. таблицю).

Як показали наші дослідження, низка рідкісних видів, виявлених на території р. Інгул, не охоплені охороною (наприклад, *Astragalus pallescens*, *Dianthus lanceolatus*, *Galium volhynicum*, *Hedysarum grandiflorum*, *Jurinea granitica*, *Koeleria moldavica*, *Phlomis hybrida*, *Rindera tetraspis* та ін.). Тому ми пропонуємо розширити вказані списки і додати 13 видів до ЧСКО та 32 види до ЧСМО (див. таблицю).

З міжнародних угод Україною ратифікована Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування у Європі [4]. До її Додатків для долини р. Інгул вказують 5 видів судинних рослин – *Dianthus hypanicus*, *Jurinea cyanoides*, *Moehringia hypanica*, *Ostericum palustre*, *Salvinia natans*. Із них поширення *Moehringia hypanica*, як вказувалося вище, викликає сумнів, оскільки інших літературних чи гербарних підтверджень з даної території немає.

Останні редакції СЧС (IUCN) [40] та ЄЧС [39] значно відрізняються від їхніх попередніх видань [27, 36] відсутністю багатьох рідкісних видів, які до теперішнього часу там числилися (зокрема, *Chamaecytisus graniticus*, *Eremogone rigida*, *Goniolimon graminifolium*, *Koeleria moldavica*, *Phlomis hybrida*, *Sedum borissovae*, *Senecio borysthenticus*, *Vincetoxicum intermedium* та ін.). З іншого боку, до них включені види, які для долини р. Інгул та України взагалі є тривіальними, наприклад, *Alisma plantago-aquatica* L., *Ceratophyllum demersum* L., *Echinochloa crusgalli* (L.) P.Beauv., *Lemna minor* L., *Trifolium pratense* L. та ін. Це пов'язано з тим, що ці види у світовому та європейському масштабі відповідно мають негативні трен-

ди або є важливими для стабілізації природних екосистем. З долини р. Інгул до ЄЧС занесені 148 видів, із яких 2 мають категорію VU (Vulnerable – вразливі) – *Dianthus hypanicus* та *Moehringia hypanica* (остання, як вже зазначалося, для долини р. Інгул є сумнівною), 8 видів належать до категорії DD (Data Deficient – брак даних), 138 – мають статус LC (Least Concern – найменша небезпека). До СЧС із досліджуваної території належать 39 видів, із яких 2 мають категорію VU (аналогічні до ЄЧС), 1 – категорію DD, 36 – категорію LC. Проте СЧС та ЄЧС не мають статусу закону як в Україні, так і у міжнародному правовому полі, і носять виключно рекомендаційний характер.

Таким чином, на законодавчому рівні (ЧКУ, ЧСКО, ЧСМО, БК) в долині р. Інгул охороняють 97 видів (45 із них – на державному рівні). Це становить 9,7% (4,5% занесені до ЧКУ) від загальної кількості видів судинних рослин, яка, за нашими даними, налічує 1003 види, що є досить високим показником. Зокрема, в долині р. Рось [25] такий статус мають 4,9% (2,7% – у ЧКУ) видів. У долині р. Хорол [10] на державному та регіональному рівнях охороняються 6,5% видів (1,9% – у ЧКУ). Така тенденція зумовлена, по-перше, більшою антропогенною трансформованістю долин степових річок (Інгул) порівняно з лісостеповими (Рось, Хорол) та, відповідно, більшою кількістю видів, які необхідно охороняти. По-друге, цьому сприяє наявність значної кількості ендемічних, субендемічних, а також рідкісних облігатних степових видів у долині р. Інгул, які не поширюються на північ.

Созофіти долини р. Інгул

№	Назва виду	ЧКУ	ЧСКО	ЧСМО	БК
1	2	3	4	5	6
1	<i>Achillea ochroleuca</i> Ehrh.		П	П	
2	<i>Achillea leptophylla</i> M.Bieb.			+	
3	<i>Acorus calamus</i> L.		+		
4	<i>Adonis vernalis</i> L.	+	+	+	
5	<i>Adonis wolgensis</i> Stev.	+			
6	<i>Aegonychon purpureocaeruleum</i> (L.) Holub		+		
7	<i>Alyssum savranicum</i> Andrz.	+			
8	<i>Amygdalus nana</i> L.		+	+	
9	<i>Anemone sylvestris</i> L.		+		
10	<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm.		+		
11	<i>Asplenium trichomanes</i> L.		+		
12	<i>Astragalus abruptus</i> Krytzka			+	
13	<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall.	+			
14	? <i>Astragalus glaucus</i> M.Bieb.	+			
15	? <i>Astragalus henningii</i> (Steven) Klokov	+			
16	<i>Astragalus odessanus</i> Besser	+		+	
17	<i>Astragalus pallescens</i> Bieb.			П	
18	<i>Astragalus ponticus</i> Pall.	+			
19	<i>Asyneuma canescens</i> (Waldst. et Kit.) Griseb. et Schenk		+		
20	<i>Bellevalia sarmatica</i> (Pall. ex Georgi) Woronow		+	+	
21	<i>Betonica officinalis</i> L.		+	П	
22	<i>Bulbocodium versicolor</i> (Ker-Gawl.) Spreng.	+			
23	<i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark	+			
24	<i>Carex hordeistichos</i> Vill.		+	П	
25	<i>Carex liparicarpos</i> Gaudin	+			
26	<i>Centaurea margaritacea</i> Ten.	+			
27	<i>Centaurea margarita-alba</i> Klokov	+			
28	<i>Cerasus fruticosa</i> (Pall.) Woronow		+		
29	<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Mill.		+		
30	<i>Chamaecytisus graniticus</i> (Rehmann) Rothm.	+			
31	<i>Clematis integrifolia</i> L.		+	+	
32	<i>Clematis recta</i> L.		+		
33	<i>Convallaria majalis</i> L.		+		
34	<i>Cornus mas</i> L.		+		

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6
35	? <i>Crambe tataria</i> Sebeók	+			
36	<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams	+			
37	<i>Cymbocasma borysthenica</i> (Pall. ex Schlecht.) Klok. et Zoz	+			
38	<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.		+		
39	<i>Dianthus andrzejowskianus</i> (Zapał.) Kulcz.		+	II	
40	<i>Dianthus hypanicus</i> Andrz.	+			+
41	<i>Dianthus lanceolatus</i> Steven ex Rchb.			II	
42	<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H.P.Fuchs		+		
43	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott		+		
44	<i>Elytrigia stipifolia</i> (Czern. ex Nevski) Nevski	+			
45	<i>Ephedra distachya</i> L.		+	II	
46	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.		+		
47	<i>Eremogone biebersteinii</i> (Schlecht.) Holub		II	II	
48	<i>Eremogone cephalotes</i> (Bieb.) Fenzl	+			
49	<i>Eremogone rigida</i> (M. Bieb.) Fenzl		II	II	
50	<i>Ferulago galbanifera</i> (Mill.) W.D.J.Koch		II		
51	<i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr.	+			
52	<i>Galega officinalis</i> L.			II	
53	<i>Galium volhynicum</i> Pobed.			II	
54	<i>Genista scythica</i> Pacz.	+			
55	? <i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	+		+	
56	<i>Goniolimon besserianum</i> (Schult.) Kusn.		+	II	
57	<i>Goniolimon graminifolium</i> (Aiton) Boiss.	+			
58	<i>Goniolimon tataricum</i> (L.) Boiss.		+		
59	<i>Gymnospermium odessanum</i> (DC.) Takht.	+			
60	<i>Gypsophila collina</i> Steven ex Ser.			+	
61	<i>Hedysarum grandiflorum</i> Pall.			II	
62	<i>Hyacinthella leucophaea</i> (K.Koch) Schur		+	II	
63	<i>Hypochaeris maculata</i> L.		II	II	
64	<i>Inula ensifolia</i> L.		+		
65	<i>Inula helenium</i> L.		+		
66	<i>Iris halophila</i> Pall.		+	+	
67	<i>Iris pontica</i> Zapał.	+			
68	<i>Iris pumila</i> L.		+	II	
69	<i>Jurinea cyanoides</i> (L.) Rchb.				+
70	<i>Jurinea granitica</i> Klokov		II	II	
71	<i>Jurinea paczoskiana</i> Iljin			+	
72	<i>Koeleria moldavica</i> M.Alexeenko			II	
73	<i>Limonium alutaceum</i> (Steven) O.Kuntze		+		
74	<i>Limonium platyphyllum</i> Lincz.			+	
75	<i>Linaria macroua</i> (M.Bieb.) M.Bieb.			+	
76	<i>Linum hirsutum</i> L.		+		
77	<i>Linum linearifolium</i> Jav.			+	
78	<i>Minuartia hypanica</i> Klokov		II	II	
79	? <i>Moehringia hypanica</i> Grynj & Klokov	+			+
80	<i>Muscari neglectum</i> Guss. ex Ten.		+	II	
81	<i>Nymphaea alba</i> L.		II	+	
82	<i>Onosma macrochaeta</i> Klokov et Dobroc.		+		
83	<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch.	+			
84	<i>Ornithogalum kochii</i> Parl.		+		
85	<i>Ostericum palustre</i> (Besser) Besser		II		+
86	<i>Phlomis hybrida</i> Zelen.			II	
87	<i>Plantago schwarzenbergiana</i> Schur			II	
88	<i>Polygala moldavica</i> Kotov			+	
89	<i>Polypodium vulgare</i> L.		+		
90	<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill.	+			
91	<i>Rhaponticum serratuloides</i> (Georgi) Bobrov			+	
92	<i>Rindera tetraspis</i> Pall.			II	
93	<i>Rosa bordzilowskii</i> Chrshan.			II	
94	<i>Rosa spinosissima</i> L.		II	II	

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6
95	<i>Salvinia natans</i> (L.) All.	+			+
96	<i>Scutellaria altissima</i> L.		+		
97	<i>Scutellaria verna</i> Besser	+			
98	<i>Sedum borissovae</i> Balk.		+	П	
99	<i>Senecio borysthenticus</i> (DC.) Andr. ex Czern.			П	
100	<i>Senecio schvetzovii</i> Korsh.		+	П	
101	<i>Serratula radiata</i> (Waldst. & Kit.) M.Bieb.		П	П	
102	<i>Silene supina</i> M. Bieb.			+	
103	<i>Stipa asperella</i> Klokov & Ossychnjuk	+			
104	<i>Stipa borysthentica</i> Klokov ex Procludin	+			
105	<i>Stipa capillata</i> L.	+			
106	<i>Stipa dasyphylla</i> (Czern. ex Lindem.) Trautv.	+			
107	<i>Stipa granitica</i> Klokov	+			
108	<i>Stipa lessingiana</i> Trin. & Rupr.	+			
109	<i>Stipa pennata</i> L.	+			
110	<i>Stipa pulcherrima</i> K.Koch	+			
111	<i>Stipa tirsia</i> Steven	+			
112	<i>Stipa ucrainica</i> P.Smirn.	+			
113	<i>Tragopogon borysthenticus</i> Artemcz.			П	
114	? <i>Tulipa biflora</i> Pall.	+			
115	<i>Tulipa gesneriana</i> L.	+			
116	<i>Tulipa hypanica</i> Klokov & Zoz	+			
117	? <i>Tulipa quercetorum</i> Klokov & Zoz	+			
118	<i>Vinca herbacea</i> Waldst. & Kit.		П	П	
119	<i>Vincetoxicum intermedium</i> Taliev		П	П	

Примітка. П – види, запропоновані до включення у ЧСКО та ЧСМО.

При включенні запропонованих нами у регіональні переліки видів загальна кількість видів, які необхідно охороняти на законодавчому рівні, збільшиться до 119, або 11,9% від загальної кількості.

З усіх видів, що достеменно поширені у долині р. Інгул і охороняються на законодавчому рівні (89 видів), повністю охоплені охороною тільки 9, або 10,1%; 65 видів (73,0%) частково охоплені охороною. 16 видів (18,0%) не представлені в об'єктах ПЗФ, зокрема, *Astragalus ponticus*, *Plantago schwarzenbergiana*, *Rhaponticum serratuloides*, *Rindera tetraspis*, *Stipa asperella* та ін. Тому для їх збереження необхідно створити низку об'єктів ПЗФ, зокрема, заказники різних категорій «Зайчівська балка», «Калинівський» (Жовтневий р-н, Миколаївська обл.), «Христофорівські плавні», «Доброкам'янка», «Новобірзулівський», «Новогорожене» (Баштанський р-н, Миколаївська обл.), «Лозуватський» (Компаніївський р-н, Кіровоградська обл.), «Лаврівський» (Долинський р-н, Кіровоградська обл.), «Інгуло-Кам'янський» (Компаніївський та Новгородківський р-ни Кіровоградської обл.), а також розширити площі вже існуючих об'єктів ПЗФ. Також у результаті аналізу поширення раритетної компоненти флори ми виділили 19 ключових територій майбутньої екологічної мережі долини р. Інгул, зокрема, 4 регіонального і 15 – локального рівня [6, 12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т. Л., Прядко О. І., Сіденко В. М. Рослинний світ гранітних відслонень Кіровоградщини та його охорона // Укр. ботан. журнал. 1995. Т. 52. № 6. С. 866–873.
2. Аркушина Г. Ф., Попова О. М. Раритетні судинні рослини в урбанofлорі Кіровограда // Вісн. ОНУ. Сер. біол. Т. 7. Вип. 1. С. 27–31.
3. Барановський Б. О., Бригадиренко В. В., Дем'янов В. В. та ін. Про необхідність створення Регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер. біол., екол. 2002. Вип. 10. Т. 2. С. 155–165.

4. *Вініченко Т. С.* Рослини України під охороною Бернської конвенції. К.: Хімджест, 2006. 176 с.
5. *Вісюліна О. Д.* Родина Бобові – *Leguminosae* Juss. // Флора УРСР. К.: Вид-во АН УРСР, 1954. С. 301–573.
6. *Винокуров Д. С.* Ключові території Інгульського регіонального екокоридору: характеристика, зв'язки, оптимізація // Чорноморськ. ботан. журнал. 2011. Т. 7. №4. С. 329–346.
7. *Винокуров Д. С.* Раритетний фітоценофонд пропонованого ландшафтного заказнику місцевого значення «Зайчівська балка» (Миколаївська обл.) // Актуальні проблеми ботаніки та екології: матеріали міжнар. конф. молодих учених (9–13 серпня 2011 р., м. Березне, Рівненська обл., Україна). К.: ТОВ «Велес», 2011. С. 100–101.
8. *Винокуров Д. С.* Синтаксономія вищої водної рослинності долини р. Інгул // Чорноморськ. ботан. журнал. 2011. Т. 7. № 1. С. 26–40.
9. *Воронова С. М.* Раритетний фітоценофонд та природно-заповідна мережа Єланецько-Інгульського регіону // Заповідна справа в Україні. 2008. Т. 14. Вип. 1. С. 66–70.
10. *Гомля Л. М.* Рослинність долини р. Хорол та її флористичні і соціологічні особливості: дис. ... канд. біол. наук: 03.00.05. К., 2004. 388 с.
11. *Дубина Д. В.* Вища водна рослинність / відп. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко // Рослинність України. К.: Фітосоціоцентр, 2006. 412 с.
12. Екомережа степової зони України: принципи створення, структура, елементи / ред. Д.В. Дубина, Я.І. Мовчан. К.: LAT & K, 2013. 409 с.
13. *Єремко І. О.* Флористичні особливості фрагментів степу середньої течії р. Інгул // Укр. ботан. журнал. 1995. Т. 52. № 4. С. 462–465.
14. Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» від 29.10.1996 № 436/96-вр // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 50. С. 278.
15. Заповідні куточки Кіровоградської землі / за ред. Т.Л. Андрієнко. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008. 245 с.
16. Зелена книга України / за ред. Я.П. Дідуха. К.: Альтерпрес, 2009. 448 с.
17. *Клоков М. В.* Родина Гвоздичні – *Caryophyllaceae* Juss // Флора УРСР. К.: Вид-во АН УРСР, 1952. Т. 4. С. 421–646.
18. *Костильов О. В.* Рослинність долини річки Інгул // Укр. ботан. журнал. 1987. Т. 43. № 3. С. 72–76.
19. *Котов М. І.* Родина Ранникові – *Scrophulariaceae* R. Вг. // Флора УРСР. К.: Вид-во АН УРСР, 1960. Т. 9. С. 405–631.
20. *Котов М. І., Танфільєв В. Г.* Ботаніко-географічний нарис долини р. Інгулу // Журнал Ін-ту ботан. ВУАН, 1934. Т. 10. № 2. С. 75–117.
21. *Крицька Л. І., Новосад В. В.* Флоросоціологічні особливості степних флор регіону Западного Причорномор'я в зв'язі з проблемами оптимізації його природно-заповідної мережі // Вісн. нац. наук.-природ. музею. К., 2001. С. 147–188.
22. *Крицька Л. І., Новосад В. В.* Регіональні степні флори Западного Причорномор'я: проблеми охорони раритетного фітоценофонду і оптимізація природно-заповідної мережі // Вісн. нац. наук.-природ. музею. Сер. ботан. К., 2005–2007. С. 219–276.
23. *Крицька Л. І., Новосад В. В., Шаповал В. В., Литвиненко О. І.* Астрагал Генінга – *Astragalus henningii* (Steven) Boriss. // Червона книга України. К., 2009. С. 441.
24. *Крыжевский П. В.* Ботанико-географический очерк окр. г. Николаева Херсонской губернии // Тр. Харьк. об-ва испытат. природы. Харьков, 1912. С. 326–328.
25. *Күземко А. А.* Рослинність долини річки Рось: синтаксономія, антропогенна динаміка, охорона: дис. ... канд. біол. наук: 03.00.05. К., 2003. 264 с.

26. Мельник Р. П. Рідкісні види рослин та рідкісні рослинні угруповання Миколаєва // Укр. ботан. журнал. 2000. Т. 57. № 4. С. 429–432.
27. Мосякін С. Л. Рослини України у Світовому Червоному списку // Укр. ботан. журнал. 1999. Т. 56. № 1. С. 79–88.
28. Оптерман П. О. До флори околиць м. Миколаєва. Родина Gramineae // Зап. Миколаївськ. Ін-ту народн. освіти. Миколаїв, 1930. С. 62–78.
29. Пачоский И. К. Материалы для флоры степей юго-восточной части Херсонской губернии // Записки Киев. об-ва естествоиспытателей. К., 1890. Т. XI. Вып. I. С. 37–172.
30. Пачоский И. К. Список растений, собранных И.З. Рябковым в 1898 году в Херсонском уезде. Херсон: Сб. Херсонского земства, 1902. С. 277–305.
31. Пачоский И. К. Перечень новых и более редких растений Херсонской флоры // Труды Бот. сада Императ. Юрьевск. ун-та. Юрьев, 1905. Т. 5. С. 155–161.
32. Перлини піщаної флори у пониззях Південного Бугу та Інгулу. Сер. збереження біорізноманіття в Приморсько-степовому екокоридорі / за ред. Г.В. Коломієць. К.: ГО "Веселий Дельфін", 2008. 40 с.
33. Решение Николаевского областного совета народных депутатов от 16.10.90 «Об основных направлениях, неотложных мерах и перспективном плане работы областного Совета народных депутатов по усилению охраны природы, рациональному использованию природных ресурсов в области».
34. Рішення Кіровоградської обласної ради від 25.03.1999 р. №65 «Про внесення змін і доповнень до переліків видів тварин і судинних рослин».
35. Федосеев С. К. Флора окрестностей г. Николаева с точки зрения растительных формаций // Изв. С.-Петербур. лесного об-ва. 1896. № 1. С. 142–207.
36. Червона книга України. Рослинний світ. К.: Укр. енцикл., 1996. 608 с.
37. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
38. Яната А. А. Новые данные к флоре окрестностей г. Николаева Херсонской губернии // Зап. Киев. об-ва естествоиспытат. К., 1910. Т. XX. Вып. 4. С. 275–320.
39. Bilz M., Kell S. P., Maxted N., Lansdown R. V. European Red List of Vascular Plants. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. – x + 132 p.
40. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2011.2. [Електронні ресурси] <www.iucnredlist.org> – 12 June 2012.
41. Lindemann E. Florulam Elisabethgradensem // Bulletin de la Societe Imperiale des Naturalistes. Moscow, 1875. Tome XLIX. № 3. P. 62–109.
42. Lindemann E. E. Flora Chersonensis. – Odessae: Tip. b. G. Ulrikha (P.A. Zelenago). 1881. Vol. 1. 1882. Vol. 2.
43. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. Kiev, 1999. 346 p.
44. Rehmann A. Einige Notizen über die Vegetation der nördlichen Gestade des Schwarzen Meeres. Brünn, 1872. Sonderabdruck aus dem X. Bande der Verhandlungen des naturforschenden Vereins in Brünn. 85 S.

Стаття: надійшла до редакції 03.10.13

доопрацьована 10.01.14

прийнята до друку 28.01.14

**RARE PLANT SPECIES OF THE INGUL RIVER VALLEY
AND OBJECTIVES OF THEIR CONSERVATION****D. Vynokurov**

*M.G. Kholodny Institute of Botany of NAS of Ukraine
2, Tereshchenkivska St., Kyiv 01601, Ukraine
e-mail: phytosocio@ukr.net*

The results of the investigation of rare plant species of the river Ingul's valley of different levels of conservation (regional, national, international) is given. It was found that on the legislative level 97 species of vascular plants are protected. 45 species are recorded into the Red Data Book of Ukraine, 38 of them certainly grow in the research area; the presence of the rest 7 species of them is questionable. Also 39 species are recorded into the Red List of Kirovograd region, 18 – into the Red List of Mykolaiv region, 5 (1 – doubtful) – into the Berne Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, 39 – into the IUCN Red List, 148 – into the European Red List. 13 species of vascular plants was proposed to recording into a new edition of the Red List of Kirovograd region; 32 species – into the Red List of Mykolaiv region.

Keywords: rare plants, inventory, conservation, Ingul valley.

СОЗОФИТЫ ДОЛИНЫ Р. ИНГУЛ И ЗАДАЧИ ИХ ОХРАНЫ**Д. Винокуров**

*Институт ботаники имени Н.Г. Холодного НАН Украины
ул. Терещенковская, 2, Киев 01601, Украина
e-mail: phytosocio@ukr.net*

Приводятся результаты исследования редких видов растений разных уровней охраны (региональный, национальный, международный) на территории долины р. Ингул. Обнаружено, что на законодательном уровне охраняются 97 видов сосудистых растений. В Красную книгу Украины внесено 45 видов, из которых 38 точно произрастают на территории исследования, а местопроизрастания 7-ми из них являются сомнительными. В Красный список Кировоградской области включено 39 видов, в Красный список Николаевской области – 18, в Бернскую конвенцию – 5 (из них 1 – сомнительно), Международный красный список (IUCN) – 39, Европейский красный список – 148. Предложено включить в Красный список Кировоградской области 13, а в Красный список Николаевской области – 32 редких вида.

Ключевые слова: созофиты, инвентаризация, охрана, долина р. Ингул.